

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2026.25.2.92-104>

Finanční gramotnost jako součást přípravy na samostatnost u klientů dětských domovů pohledem vychovatelů

Financial Literacy as Part of Preparing Children in Children's Homes for Independence from the Perspective of Educators

Alena Knotková, Adéla Marešová

Abstract

The article focuses on the role of educators in children's homes in developing financial literacy among children and young people growing up in institutional care. It is based on a qualitative research study conducted in 2024 using semi-structured interviews with seven educators from children's homes in different regions of the Czech Republic. The aim of the study is to analyse the strategies, tools and approaches used by educators to support the financial literacy of their clients, to identify the barriers they perceive and to explore how they assess young people's preparedness for independent living. The theoretical part situates the topic within the context of institutional care in the Czech Republic and Europe, discusses financial literacy in children's homes and introduces selected organisations and programmes supporting the transition to independence. The empirical part presents five key categories: financial literacy as everyday practice, practical preparation for independence, individual support and relational anchoring, social disadvantage and risk of marginalisation and systemic limits. The study does not provide a comprehensive picture of the issue but offers a partial insight into educators' practice and formulates recommendations for more systematic support of financial literacy and aftercare services.

Keywords: Children's home. Financial literacy. Educator. Competence. Transition to independent living.

Úvod

Výchova dětí v ústavním zařízení je dlouhodobě diskutovaným tématem, které významně ovlivňuje jejich budoucí sociální a ekonomickou integraci. Zatímco institucionální péče poskytuje dětem základní bezpečí a materiální zázemí, otázkou zůstává, jak dobře jsou děti připraveny na samostatný život po dosažení plnoletosti. Jedním z klíčových aspektů této

přípravy je rozvoj finanční gramotnosti, která je nezbytná pro odpovědné hospodaření s penězi, porozumění ekonomickým procesům a uvážlivé rozhodování v oblasti osobních financí.

Vychovatelé dětských domovů v tomto procesu sehrávají zásadní roli – jsou těmi, kdo dětem zprostředkovávají každodenní zkušenost s hospodařením, učí je plánovat rozpočet, přemýšlet o prioritách a vyhodnocovat rizika spojená s finančními rozhodnutími. Přesto však výzkumy ukazují, že mnoho mladých lidí po odchodu z dětského domova čelí závažným finančním a sociálním problémům, včetně zadlužení, nestability bydlení a obtížné integrace na trh práce (Hanáková a Kormaňák, 2015; Mynaříková et al., 2022; Neviditelní, 2024).

Cílem článku je zjistit pohled vychovatelů na rozvoj finanční gramotnosti ve vybraných dětských domovech, analyzovat používané strategie a nástroje, identifikovat vnímané bariéry a na základě toho formulovat doporučení pro praxi a systémovou podporu. Článek zároveň zasazuje tuto problematiku do širšího kontextu institucionální péče v České republice a v evropském prostředí.

Institucionální péče v České republice a role dětských domovů

Ústavní výchova představuje formu institucionální péče o děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině nebo v náhradním rodinném prostředí. V České republice je tato oblast regulována zejména zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který stanovuje podmínky pro umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, dětských domovů či dalších forem institucionální péče (Zákon č. 359/1999 Sb., 1999).

Historicky se ústavní zařízení vyznačovala velkým počtem dětí a přísným režimem, což bylo často kritizováno pro negativní dopady na emocionální vývoj, sociální vztahy a dlouhodobou integraci dětí (Brunnerová, 2006). V posledních dekádách však dochází k postupné transformaci systému, která směřuje k menším, komunitně orientovaným zařízením, usilujícím o rodinnější prostředí a větší individualizaci péče (Pacnerová et al., 2015; Spirit2018, 2025).

V evropském kontextu je patrný dlouhodobý trend deinstitucionalizace, tedy omezování velkých ústavních zařízení a podpory rodinných a komunitních forem péče, zejména pěstounství. Zpráva UNICEF (2024) upozorňuje, že v Evropě a střední Asii žije přibližně 456 000 dětí v ústavní péči, přičemž v mnoha zemích probíhají reformy zaměřené na rozvoj náhradní rodinné péče a komunitních služeb. Zároveň však přetrvávají regiony, kde je proces deinstitucionalizace pomalý a institucionální péče zůstává významně zastoupena (UNICEF, 2024).

Současné pojetí institucionální péče v evropských zemích zdůrazňuje zejména potřebu individualizace podpory a minimalizace pobytu dětí v ústavním prostředí. Evropské dokumenty akcentují princip nejlepšího zájmu

dítěte, který upřednostňuje rodinné a komunitní formy péče před ústavními, a zároveň doporučují rozvoj služeb na bázi case managementu, podpůrného bydlení a návazných komunitních intervencí. Výzkumy ukazují, že dětem vyrůstajícím v menších, rodinně orientovaných zařízeních se daří lépe v oblastech sociálních dovedností, školní úspěšnosti i psychické pohody než dětem ve velkých ústavech (Pacnerová et al., 2015). Česká republika se těmto trendům postupně přibližuje, i když systém nadále vykazuje prvky institucionálního uspořádání a transformace probíhá nerovnoměrně napříč regiony (Spirit2018, 2025).

Výzkumy ukazují, že dlouhodobý pobyt v institucionálním prostředí může negativně ovlivnit schopnost adaptace na samostatný život, zejména v oblastech sociálních dovedností, finančního rozhodování a vytváření stabilních vztahů (Štenclová, 2021; Mynaříková et al., 2022). Přechod z dětského domova do samostatného života proto představuje kritické období, v němž je kvalita podpory a přípravy zásadní.

Finanční gramotnost v kontextu dětských domovů

Finanční gramotnost bývá v českém prostředí chápána jako soubor znalostí, dovedností a postojů, které jednotlivci umožňují efektivně hospodařit s finančními prostředky, plánovat rozpočet a činit informovaná rozhodnutí ve světě financí. Česká národní banka zdůrazňuje, že finanční gramotnost je klíčová pro prevenci zadlužení a pro schopnost orientovat se v základních finančních produktech i rizicích (Česká národní banka, n.d.).

Děti vyrůstající v dětských domovech se však často liší od svých vrstevníků z rodin v tom, že nemají možnost pozorovat každodenní finanční chování dospělých – nevidí rodiče, kteří platí nájem, řeší účty, plánují výdaje nebo spoří. Výzkumy a zkušenosti neziskových organizací upozorňují na to, že u této skupiny dětí bývá úroveň finanční gramotnosti nižší a praktické zkušenosti omezené (Matyášová, 2017; Mise naděje, n.d.; Spolu dětem, n.d.).

Specifikem finanční gramotnosti u dětí v institucionální péči je skutečnost, že jde o kompetenci, kterou si nemohou osvojit prostřednictvím přirozeného socializačního procesu v rodině. Vychovatelé tak suplují nejen roli edukátora, ale i roli modelu finančního chování. Finanční gramotnost se v této skupině musí rozvíjet mnohem explicitněji – prostřednictvím strukturovaných aktivit, praktických cvičení a jasného vymezení hranic (např. pravidelné rozdělování kapesného, kontrola výdajů, plánování cílů). Některé studie upozorňují, že bez návaznosti na vztahovou oporu se finanční vzdělávání má méně účinným: děti mohou zvládnout technické úkoly, ale postrádají motivaci a sebedůvěru pro samostatné finanční rozhodování (Matyášová, 2017).

Mezi klíčové kompetence finanční gramotnosti u dětí a mladistvých vyrůstajících v dětských domovech patří zejména schopnost sestavit a dodržovat osobní rozpočet, orientace v cenách a běžných výdajích domácnosti, porozumění

základním finančním produktům, jako jsou bankovní účet, platební karta, spoření, úvěry a pojištění, a dále schopnost vyhodnocovat rizika spojená se zadlužením, úrokovými sazbami, splátkovými kalendáři a podezřelými finančními nabídkami (Ministerstvo financí ČR, 2017; Národní ústav pro vzdělávání, 2013).

Hesová et al. (2014) poukazují na potřebu systematického rozvoje finanční gramotnosti ve vzdělávacím systému a vytvářejí metodické materiály, které mohou využívat i pedagogové a vychovatelé v dětských domovech. Zkušenosti organizací jako Mise naděje či Spolu dětem ukazují, že efektivní jsou zejména praktické a zážitkové formy učení – rozpočtové hry, simulace, modelové situace nebo workshopy s odborníky (Mise naděje, n.d.; Spolu dětem, n.d.).

Podpora mladých lidí při přechodu z dětského domova do samostatného života

Přechod z dětského domova do samostatného života je spojen s řadou výzev. Výzkum Hanákové a Kormaňáka (2015) realizovaný pro organizaci Mimo domov ukazuje, že mladí lidé odcházející z dětských domovů nejsou v mnoha případech dostatečně připraveni na běžný život – chybí jim záložní plány, mají omezené znalosti o financích a často podceňují náklady samostatného bydlení. Více než polovina respondentů v dané studii zažívala problémy s bydlením, třetina se potýkala s finančními obtížemi a dluhy a část se zapojila do rizikového či kriminálního chování (Hanáková a Kormaňák, 2015).

Na tuto situaci reagují různé projekty a programy, které se snaží propojit rozvoj finančních a praktických dovedností s podporou vztahového zázemí a postpěčí. Lze uvést například:

- Accenture Academy ve spolupráci s Nadací Terezy Maxové dětem, zaměřenou na finanční vzdělávání, pracovní přípravu a mentoring (Nadace Terezy Maxové, 2022);
- O2 Chytrá škola, která podporuje digitální a finanční gramotnost v dětských domovech formou grantů a školení (O2 Foundation, 2023);
- Šance Dětem, Patron dětí, Dejme dětem šanci, Mise naděje a další organizace, které nabízejí mentoring, finanční poradenství, praktickou pomoc s bydlením a zaměstnáním či startovací byty (Dejme dětem šanci, n.d.; Šance Dětem, 2022; Patron dětí, n.d.; Heimstaden, 2020; Mise naděje, n.d.; Neviditelní, n.d.; Neviditelní, 2024).

V mezinárodním kontextu lze nalézt inspirativní modely podporovaného bydlení a individuálního koučinku, například Nuorten Ystävät ve Finsku, Stödboende ve Švédsku či program Money Matters ve Velké Británii (Nuorten Ystävät, n.d.; Humana, n.d.; The Children's Society, n.d.). Společným jmenovatelem těchto přístupů je propojení praktického učení (včetně finanční gramotnosti) s dlouhodobou vztahovou podporou a návaznými službami.

Metodologie výzkumného šetření

Empirická část studie vychází z kvalitativního výzkumu realizovaného v roce 2024. Pro sběr dat byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru, která umožnila zachytit zkušenosti a reflexi vychovatelů v jejich širším kontextu.

Výzkumný problém:

Způsoby práce vychovatelů v dětských domovech podporující rozvoj finanční gramotnosti u dětí a mladých lidí a faktory ovlivňující efektivitu této podpory.

Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem vychovatelé dětských domovů podporují rozvoj finanční gramotnosti a přípravu dětí a mladých lidí na samostatný život?

Díličí výzkumné otázky:

1. Jaké postupy a nástroje využívají vychovatelé dětských domovů k rozvoji finanční gramotnosti dětí a mladých lidí?
2. Jaké bariéry a limity vnímají vychovatelé při podpoře finanční gramotnosti a přípravě na samostatný život?
3. Jak vychovatelé hodnotí připravenost dětí na samostatné finanční rozhodování a jaké změny považují za potřebné v systému péče?

Výzkumný soubor a sběr dat

Výzkumu se zúčastnilo 7 vychovatelů z dětských domovů v různých regionech České republiky. Respondenti byli ve věku 22–53 let a lišili se délkou praxe i typem zařízení, ve kterém působí. Společným jmenovatelem byla přímá zkušenost s přípravou dětí na odchod z dětského domova a podpora jejich samostatnosti včetně finanční oblasti.

Rozhovory probíhaly prezenčně či online podle možností respondentů. Byly nahrávány se souhlasem účastníků a následně doslovně přepsány. Respondentům byla zaručena anonymita, identifikující údaje byly při analýze odstraněny.

Analýza dat

Analýza rozhovorů byla provedena pomocí otevřeného kódování. Nejprve byly identifikovány významové jednotky vztahující se k finanční gramotnosti, praktické přípravě na samostatnost, procesům podpory, bariérám a systémovým podmínkám. Následným seskupováním kódů vznikly tematické kategorie, které strukturovaly prezentaci výsledků.

Otevřené kódování probíhalo iterativně: nejprve byly vyhledány jednotlivé významové segmenty v rozhovorech, které se následně seskupovaly do širších kódů a kategorií. Analýza byla podpořena průběžným psaním analytických memo záznamů, jež pomohly zachytit vztahy mezi kategoriemi i interpretaci jednání respondentů v jejich institucionálním kontextu. Při konstrukci

kategorií byl kladen důraz na zachování perspektivy vychovatelů a na mapování toho, jak se jejich postupy odvíjejí od strukturálních podmínek daného zařízení i širšího systému péče (Beková et al., 2023).

Hlavní kategorie byly následující:

1. Finanční gramotnost jako každodenní praxe a proces učení.
2. Praktická příprava na samostatnost.
3. Individuální práce, vztahová opora a case management.
4. Sociální znevýhodnění, absence opory a riziko marginalizace.
5. Systémové limity a mezerovitá návaznost služeb.

V následující části jsou tyto kategorie představeny na základě typických výpovědí respondentů.

Výsledky výzkumu

1. Finanční gramotnost jako každodenní praxe a proces učení

Vychovatelé zdůrazňovali, že finanční gramotnost není v dětských domovech primárně vyučována formou jednorázových lekcí, ale jako součást každodenního fungování. Základními nástroji jsou kapesné, společné plánování nákupů, rozpočtování a práce s konkrétními situacemi. Jeden z respondentů popisuje: „Finanční gramotnost se snažíme dětem ukazovat na každodenních věcech. Mají kapesné, společně počítáme, na co jim to vyjde, kdy jim přijde další ‚výplata‘ a co si mohou dovolit.“ V některých domovech se pracuje s jednoduchými tabulkami příjmů a výdajů, jinde využívají mobilní aplikace na sledování rozpočtu. Důležitá je také práce s riziky – témata jako půjčky, RPSN, krátkodobé půjčování peněz mezi vrstevníky či rizikové online nabídky. Další respondent uvádí: „Vysvětlujeme jim, že když si půjčí peníze, nejsou to jen ‚vrátím, co jsem si půjčil‘, ale že tam jsou úroky. Učíme je ptát se, co je za tím.“ Tento přístup odpovídá doporučením organizací jako Mise naděje, které zdůrazňují význam praktických zkušeností a „učení se nanečisto“ (Mise naděje, n.d.). Vychovatelé potvrzují, že děti oceňují možnost zkusit hospodaření ještě v bezpečném prostředí domova, kde jsou následky chyb zmírněny.

Vychovatelé se shodovali, že největší efekt mají praktické situace, které dětem umožňují zažít důsledky rozhodnutí v bezpečném prostředí. Některé dětské domovy proto pracují s principem postupného uvolňování autonomie: mladší děti získávají menší částky a rozpočet plánují společně s vychovateli, zatímco starší mají větší volnost a odpovídají za vlastní rozpočty. Tento model podporuje rozvoj seberegulace a realistického plánování. Respondenti rovněž zmiňovali rozdíly mezi dětmi – zatímco některé mají o hospodaření velký zájem, jiné o penězích mluví nerady nebo je vnímají jako stresující téma, což vyžaduje diferencovaný přístup. Na význam bezpečného prostoru pro zkoušení a chybování bez fatálních následků upozorňuje

i Chábová (2025), podle níž mladí lidé z dětských domovů potřebují zažít stabilní podporující vztah, aby byli schopni přenášet naučené dovednosti do reálného života.

2. Praktická příprava na samostatnost

Druhou výraznou oblastí v rozhovorech byla praktická příprava na samostatný život, která často zahrnuje startovací byty, simulace hospodaření nebo nácvik jednání na úřadech. Jeden z vychovatelů uvádí: „Nejúčinnější je, když si to zkusí. Ve startovacím bytě mají svůj rozpočet, musí zaplatit nájem, jídlo, telefon. Když jim dojdou peníze, není to příjemné, ale pořád jsme nablízku, můžeme to s nimi rozebrat.“ Praktická příprava se zaměřuje nejen na finanční oblast, ale také na plánování času, zvládnutí domácnosti, řešení nečekaných situací a schopnost vyřizovat administrativní záležitosti. Vychovatelé vnímají jako přínosné, když se tyto zkušenosti propojují: „Když jdeme s dětmi na úřad, necháme je, aby mluvily samy. My jen doplňujeme. Stejně je to s penězi – nedává smysl jim všechno nalinkovat, musí si zkusit udělat chybu, ale ještě za našeho dohledu.“ Význam startovacích bytů a praktické podpory potvrzují i projekty Dejme dětem šanci nebo Heimstaden (Dejme dětem šanci, n.d.; Heimstaden, 2020), na něž se někteří respondenti odkazovali jako na užitečné partnery.

Respondenti zdůrazňovali, že praktická příprava musí být dlouhodobá a provázaná: nestačí jednorázový pobyt ve startovacím bytě, ale je nutné navazovat podporu před odchodem i po něm. Některé dětské domovy vytvářejí „mikrosimulace“ každodenního života – například dětem svěří odpovědnost za týdenní nákup, malou část společného rozpočtu či vedení evidence výdajů na vybranou oblast. Tyto aktivity umožňují pozorovat, jak děti reagují na tlak, nejistotu nebo nečekané náklady. Podle vychovatelů jsou právě tyto zkušenosti nejcennější, protože přibližují realitu, se kterou se mladí lidé setkají po odchodu z domova.

3. Individuální práce, vztahová opora a case management

Všichni respondenti kladli důraz na vztahovou rovinu práce. Finanční gramotnost i další kompetence se podle nich nejlépe rozvíjejí v kontextu důvěryplného vztahu, v němž je možné mluvit o chybách, obavách i ambicích. „Když dítě nevěří, že mu chceme pomoci, tak nám o svých problémech s penězi neřekne. Vztah je základ, bez toho to nejde,“ popisuje jedna z vychovatelek. Některé dětské domovy využívají prvky case managementu – systematické individuální plánování, sledování cílů a koordinaci podpory napříč službami (Beková et al., 2023; MPSV, 2023). V praxi to znamená, že jeden pracovník je „průvodcem“ dítěte v různých oblastech, včetně finančních. Respondenti také zmiňovali, že se často snaží udržet kontakt s mladými lidmi i po jejich odchodu z domova, byť již mimo formální rámec: „Když odejdou, mnohdy se ozvou, až když je problém. Jsem ráda, že ví, že můžou zavolat. Týká se to i peněz – někdy stačí, když spolu sedneme nad rozpočtem.“ Tato

zjištění korespondují s výzkumy, které poukazují na význam stabilních vztahů a kontinuální podpory v období přechodu do dospělosti (Mynaříková et al., 2022).

Vztahová opora se v některých výpovědích objevovala jako klíčový ochranný faktor, který pomáhá dětem využít naučené finanční dovednosti v praxi. Vychovatelé popisovali situace, kdy děti sice rozuměly rozpočtu, ale neuměly jej aplikovat ve stresu nebo pod tlakem vrstevníků. Přítomnost důvěryhodného dospělého, na kterého se mohou obrátit, umožňuje překlenout tyto momenty nejistoty. Case management byl hodnocen jako nástroj, který pomáhá propojit různé oblasti přípravy – finanční, sociální, pracovní i emoční (Beková et al., 2023).

4. Sociální znevýhodnění, absence opory a riziko marginalizace

Další kategorií je vnímání sociálního znevýhodnění a absencí opěrné sítě po odchodu z dětského domova. Vychovatelé upozorňovali, že mnohé děti nemají funkční rodinu, kam by se mohly v případě krize vrátit. Jeden z respondentů popisuje: „Děti odcházejí s představou, že všechno zvládnou samy. Jenže na rozdíl od vrstevníků z rodin nemají nikoho, kdo by jim půjčil peníze, pomohl s kaucí na byt nebo jen poradil.“ Rizikovými faktory jsou také návraty do původně dysfunkčního prostředí, vazby na rizikové skupiny, závislosti či problémy se zákonem. Absence podpůrné sítě může vést k rychlé destabilizaci – ztrátě bydlení, zadlužení nebo k rezignaci na legální formy obživy (Neviditelný, 2024).

Vychovatelé v této souvislosti reflektovali, že i sebelepší příprava v dětském domově má omezený dopad, pokud mladý člověk po odchodu „nemá kam spadnout“: „Někdy říkáme, že by potřebovali měkké přistání. Ne výskok do prázdna. Když se něco nepovede, aby měli kam jít a nebáli se říct o pomoc.“ Respondenti zároveň uváděli, že finanční gramotnost je často zatížena kumulací dalších problémů: nízkou sebeúčinností, absencí pozitivních vzorů, nízkou důvěrou ve vlastní schopnosti či zkušeností s odmítnutím. Tyto faktory mohou vést k impulsivnímu jednání a nepravdělnému hospodaření. Děti někdy používají peníze jako prostředek k navazování vztahů („kupování si kamarádů“) nebo jako způsob regulace emocí. Z tohoto důvodu považují vychovatelé za zásadní propojit finanční výuku s budováním emoční stability, sociálních dovedností a podpůrných vztahů (Mynaříková et al., 2022).

5. Systémové limity a mezerovitá návaznost služeb

Poslední kategorií jsou systémové bariéry – nedostatek návazných služeb, omezené kapacity dostupného bydlení, roztržitost podpory a projektová nejistota. Vychovatelé vnímali, že v rámci dětského domova mohou dětem nabídnout relativně kvalitní přípravu, ale po dosažení plnoletosti často chybí kontinuita. „Máme projekty, které skvěle fungují, ale pak skončí dotace a služba zmizí. Děti pak nemají na koho se obrátit,“ uvádí jeden respondent. Pozitivně byla hodnocena spolupráce s neziskovými organizacemi a projekty jako Symbios,

nicméně tato spolupráce je často závislá na geografické dostupnosti a aktuálním financování (Symbios, 2024). Z výpovědí vyplývá napětí mezi snahou dětských domovů o kvalitní přípravu a nedostatečným systémovým rámcem, který by zaručil dlouhodobou návaznou podporu po odchodu mladých lidí ze zařízení (MPSV, 2023; Neviditelní, 2024).

Vychovatelé popisovali, že systémová roztržitost komplikuje jejich práci: děti jsou dobře připraveny v teoretické rovině, ale chybí dostupné nájemní bydlení, flexibilní krizové služby a dlouhodobá podpora, na kterou by se mohly spolehnout. Některé domovy proto vytvářejí neformální síť kontaktů s organizacemi, ale tyto iniciativy jsou silně závislé na osobních vztazích, nikoli na systémových opatřeních. Tato nejistota vede k nerovnému přístupu – kvalita podpory se liší podle regionu, kapacit i finanční situace dětského domova.

Diskuse

Výsledky výzkumu ukazují, že vychovatelé v dětských domovech vnímají rozvoj finanční gramotnosti jako integrální součást přípravy dětí na samostatnost, přičemž převažují pragmatické a situační přístupy vycházející z každodenní praxe. To je v souladu s pojetím finanční gramotnosti jako praktické kompetence (Česká národní banka, n.d.; Matyášová, 2017) a s doporučeními organizací zaměřených na tuto problematiku (Hesová et al., 2014; Mise naděje, n.d.; Spolu dětem, n.d.).

Zároveň se potvrzuje, že finanční gramotnost nelze oddělit od širšího rámce sociální podpory, vztahů a systémových podmínek. Vztahová opora, individuální plánování a možnost navázat na podporu i po odchodu z dětského domova se jeví jako zásadní faktory, které mohou zmírnit riziko zadlužení a sociálního vyloučení (Štenclová, 2021; Mynaříková et al., 2022; Beková et al., 2023).

Studie má několik omezení:

- malý a záměrný soubor respondentů (7 vychovatelů),
- zaměření pouze na perspektivu pracovníků, nikoli na zkušenost mladých lidí samotných,
- kvalitativní charakter, který neumožňuje zobecnění zjištění na celý systém.

Přesto nabízí užitečný vhled do praxe vychovatelů a identifikuje oblasti, které si zaslouží další pozornost – zejména systematictější metodickou podporu finanční gramotnosti a institucionální ukotvení postpěče.

Doporučení pro praxi a systémovou úroveň

Na základě syntézy teoretických poznatků i zjištění empirického šetření lze formulovat několik doporučení pro praxi i systémovou úroveň podpory mladých lidí v dětských domovech. V první řadě se ukazuje potřeba

systematizovat finanční vzdělávání napříč zařízeními, zejména prostřednictvím jednotné a ověřené metodiky, propojením existujících vzdělávacích materiálů s každodenní praxí vychovatelů a rozvojem spolupráce s odborníky z finanční oblasti (Hesová et al., 2014; Česká národní banka, n.d.). Dále je žádoucí posílit praktickou rovinu přípravy na samostatnost, a to rozšířením dostupnosti startovacích bytů mimo velká města, systematickým využíváním modelových rozpočtů a simulací krizových situací či intenzivnějším zapojováním dětí do jednání s úřady a do rozhodování o vlastních financích (Dejme dětem šanci, n.d.; Heimstaden, 2020; Hanáková a Kormaňák, 2015).

Významnou součástí kvalitní přípravy je také individuální práce a vztahová kontinuita, která může být podpořena ukotvením principů case managementu v zařízeních ústavní péče, snížením počtu klientů na jednoho pracovníka a vytvořením podmínek pro pokračování kontaktu i po odchodu z dětského domova (Beková et al., 2023; MPSV, 2023). Neméně důležitý je rozvoj postpéče a komunitních sítí, tedy institucionální zakotvení služeb následné podpory, budování peer skupin, klubů absolventů či forem komunitního bydlení a podpora mentoringových programů propojujících mladé lidi s dospělými průvodci (Šance Dětem, 2022; Patron dětí, n.d.; Symbios, 2024; Nadace Terezy Maxové, 2022; Neviditelní, 2024).

Na systémové úrovni je klíčové vytvořit stabilní a koordinovaný rámec podpory, který by zahrnoval přijetí národní strategie pro mladé dospělé odcházející z institucionální péče, dlouhodobé financování návazných služeb jako formy sociální investice a zřízení digitálního rozcestníku umožňujícího snadnou orientaci v dostupné nabídce podpory jak pro mladé lidi, tak pro odborníky (MPSV, 2023; Neviditelní, 2024).

Závěr

Článek se zaměřil na roli vychovatelů dětských domovů v rozvoji finanční gramotnosti dětí a mladých lidí vyrůstajících v institucionální péči a na jejich přípravu na samostatný život. Na základě rozhovorů se sedmi vychovateli z různých dětských domovů byly identifikovány klíčové oblasti, v nichž se finanční gramotnost rozvíjí – každodenní praxe spojená s kapesným a plánováním rozpočtu, praktická příprava ve formě startovacích bytů a simulací, individuální práce a vztahová opora, řešení sociálních rizik a systémové limity návazných služeb.

Studie neaspiruje na komplexní zachycení celé problematiky, ale nabízí dílčí a kontextualizovaný vhled do praxe vychovatelů. Ukazuje, že finanční gramotnost je úzce provázána s širším rámcem podpory a že bez návazných služeb a postpéče zůstává příprava v dětském domově ohrožená. Zjištění mohou sloužit jako východisko pro další výzkum – například zaměřený na perspektivu samotných mladých lidí po odchodu z dětského domova – a jako podklad pro tvorbu metodické a systémové podpory v oblasti finanční gramotnosti.

Výzkumná studie a publikace článku jsou podporovány specifickým výzkumem 2024 Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové „Výzkum realizace rodinné výchovy v prostředí dětského domova pohledem pedagogů“.

Bibliografie

- Beková, A., Koplová, M., Felcmanová, L. a Svačinová, T. (2023). *Metodika case managementu*. Society for All. Dostupné z: <https://www.societyforall.cz/file/0aa5ea296c2c965fa6a0897082b558cbc5eb2f47.pdf>
- Brunnerová, M. (2006). *Ústavní výchova v České republice: Historie a současnost*. Praha: Karolinum.
- Česká národní banka (n.d.). *Finanční a ekonomická gramotnost*. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/financni-a-ekonomicka-gramotnost/
- Dejme dětem šanci (n.d.). *Startovací byty pro děti z dětských domovů*. Dostupné z: <https://www.znesnaze21.cz/sbirka/startovaci-byty-pro-deti-z-detskych-domovu>
- Hanáková, L. a Kormaňák, M. (2015). *Jsou na odchod do běžného života připraveny děti z dětského domova? IPSOS / Mimo domov*.
- Heimstaden (2020). *Startovací byty pomáhají mladým lidem z dětských domovů vstoupit do světa dospělých*. Dostupné z: <https://stabruntalsko.cz/startovaci-byty-pomahaji-mladym-lidem-z-detskych-domovu-vstoupit-do-sveta-dospelych/>
- Hesová, A. et al. (2014). *Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti*. Národní ústav pro vzdělávání.
- Humana (n.d.). *Stödboende*. Dostupné z: <https://www.humana.se/individ-och-familj/vara-boenden/stodboende>
- Chábová, K. (2025). *Mladí lidé z dětských domovů potřebují zažít bezpečný vztah*. J&T Banka. Dostupné z: <https://www.jtbank.cz/clanky/-/klara-chabova-mladi-lide-z-detskych-domovu-potrebuji-zazit-bezpecny-vztah>
- Matyášová, K. (2017). *Finanční gramotnost jako klíčová kompetence pro děti v institucionální péči*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (2023). *Podpora systémových změn v oblasti služeb péče o ohrožené děti*. Sociální práce. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/inspirace-pro-praxi/individualni-pristup-k-ohrozenym-detem-jako-klic-k-naplneni-jejich-potreb/>
- Ministerstvo financí ČR. (2017). *Národní strategie finančního vzdělávání*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ministerstvo financí ČR. ISBN 978-80-85045-99-9.
- Mise naděje (n.d.). *Finanční gramotnost*. Dostupné z: <https://www.misenadeje.cz/financni-gramotnost/>
- Mynaříková, L., Dobrucká, L., Horáková, D. a Vintoniv, R. (2022). *Integrace dětí z dětských domovů do společnosti a jejich adaptace na trhu práce*. Praha: ČVUT. Dostupné z: https://fddcr.cz/sites/default/files/2023-01/souhrnna_vyzkumna_zprava_FINAL_compressed.pdf

- Nadace Terezy Maxové (2022). *Podpora mladých lidí při osamostatňování*.
Dostupné z: <https://www.nadaceterzymaxove.cz>
- NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. (2013). *Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání*. Praha: NÚV.
- Neviditelní (n.d.). *Mladí dospělí na odchodu z dětských domovů*. Dostupné z: <https://neviditelni.org/mladi-dospeli-z-detskych-domovu>
- Neviditelní (2024). *Z dětského domova rovnou do samostatného života*.
Dostupné z: <https://neviditelni.org/blog/z-detskeho-domova-rovnou-do-samostatneho-zivota>
- Nuorten Ystävät (n.d.). *Tavoitteellisen polun rakentaminen työnhakijalle*.
Dostupné z: <https://nuortenystavat.fi/palvelut/tyonhakijan-uravalmennus/>
- O2 Foundation (2023). *O2 Chytrá škola: Grantový program pro dětské domovy*. Dostupné z: <https://o2chytraskola.cz>
- Pacnerová, R. et al. (2015). Příprava dětí na samostatný život po opuštění dětského domova. *Sociální práce / Sociálna práca*, 13(2), 45–67.
- Patron dětí (n.d.). *Mentoringový program pro děti opouštějící dětské domovy*.
Dostupné z: <https://patrondeti.cz>
- Spirit2018 (2025). *Transformace dětských domovů*. Dostupné z: <https://spirit2018.cz/transformace-detskych-domovu/>
- Spolu dětem (n.d.). *Tréninky dospělosti*. Dostupné z: <https://www.spoludetem.cz>
- Symbios (2024). *Projekt Symbios pomáhá mladým lidem z dětských domovů*.
Dostupné z: <https://www.brno-stred.cz/tiskove-zpravy/mladym-lidem-z-detskych-domovu-pet-let-pomaha-projekt-symbios~p21882>
- Šance Dětem (2022). *Podpora mladých lidí při přechodu do samostatného života*. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/ustavni-pece>
- Štenclová, V. (2021). *Psychosociální výzvy dětí opouštějících ústavní péči*.
Disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ofp2ik/>
- The Children's Society (n.d.). *Money Matters: Financial education for care leavers*. Dostupné z: <https://www.childrenssociety.org.uk>
- UNICEF (2024). *Pathways to better protection: Taking stock of the situation of children in alternative care in Europe and Central Asia*. UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia. Dostupné z: <https://www.unicef.org/eca/press-releases/nearly-half-million-children-europe-and-central-asia-live-residential-care>
- Zákon č. 359/1999 Sb. (1999). *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*.
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Mgr. Alena Knotková, Ph.D.

Ústav sociálních studií

Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta

Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové, Česká republika

alena.knotkova@uhk.cz

Mgr. Adéla Marešová

Ústav sociálních studií

Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta

Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové, Česká republika

adela.maresova@uhk.cz